

ΚΑΡΝΕΙΑ ΙΕΡΟΜΗΝΙΑΚΑ

Κοινή καὶ χαρακτηριστικὴ τῶν Δωριέων λατρεία εἶναι ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος Καρνείου, καὶ κύρια ἑορτὴ τὰ Κάρνεια, μὴν δὲ ὁ Κάρνειος. Πausanias III, 13, 4: «Κάρνειον δὲ Ἀπόλλωνα Δωριεῦσι μὲν τοῖς πᾶσι σέβεσθαι καθέστηκε κ.τ.λ.». Κατὰ δὲ τὸν ἐν θέρει τοῦ 419 π.Χ. ἐνστάντα μεταξὺ Ἀργείων καὶ Ἐπιδαυρίων πόλεμον, ἐξεστράτευσαν μὲν πανδημεῖ οἱ Λακεδαιμόνιοι, «ὡς δ' αὐτοῖς τὰ διαβατήρια θυομένοις οὐ προυχῶρει, αὐτοὶ τε ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου καὶ τοῖς ξυμμάχοις περιήγγελαν μετὰ τὸν μέλλοντα, Καρνείος δ' ἦν μὴν, ἱερομηνία Δωριεῦσι, παρασκευάζεσθαι ὡς στρατευσομένους», Θουκυδίδης V, 54. Ὡς ἐξηγεῖ ὁ Σχολιαστὴς, «τοῦ γὰρ Καρνείου πολλὰς ἔχοντας ἱεράς ἡμέρας, ἢ καὶ πάσας ἱεράς μᾶλλον, οὐκ ἐστρατεύοντο· μείζονες τῶν ὁποίων ἦσαν βεβαίως αὐταὶ αἱ τῶν Καρνείων. Ἱερομηνία εἶναι ἱερά καὶ ἑορτώδης κατάστασις ἡμέρας ἢ ἡμερῶν τοῦ μηνός.

Ὅταν δὲ οἱ Ἀργεῖοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρὸ τοῦ Καρνείου μηνός εἰσέβαλαν εἰς τὴν Ἐπιδαυρίαν ἀποστρατευθέντων τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐδήουν ταύτην, οἱ Ἐπιδαυριοὶ ἐπεκαλέσθησαν μὲν τοὺς συμμάχους ἀλλὰ τινὲς αὐτῶν «τὸν μῆνα προῦφασίσαντο», γενικῆς οὔσης τῆς Καρνείου ἱερομηνίας παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν.-

Ὅμιλῶν διὰ τὴν Καρδαμύλην ὁ Pausanias (III, 26, 7) ἀναφέρει Ἀπόλλωνα ἐκεῖ Κάρνειον «καθὰ Δωριεῦσιν ἐπιχώριον». – Τὰ Σχόλια εἰς Θεόκριτον V 83b (ἐπαναλαμβανόμενα ὑπὸ τῆς Εὐδοκίας), ἀρνούμενα ἐκ τοῦ Θεοπόμπου (Fr. 321 Grentell-Hunt), ἄρχονται: «Κάρνεια ἑορτὴ δωρικὴ τελουμένη τῷ Καρνείῳ Ἀπόλλωνι».

Ὁ θεός, ἢ ἑορτὴ του καὶ ὁ ὁμώνυμος τοῦ ἐπιθέτου μὴν μαρτυροῦνται εἰς τὰς ἐξῆς περιοχάς:

Σπάρτη: Pausanias III, 13 καὶ III, 14, 6· Ἡρόδοτος VII, 206· Ἀλκμάν Fr. 103 Bergk· Εὐριπίδης Ἄλκηστις 445 sqq· Ἀθήναιος IV, 141E-F· IG V 1 222, 479, 589, 608· ἐπίσης 82, 209 (Καρνεονίκα)· 650, 651 (σταφυλοδρόμοι).

Κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκ Σπάρτης πρὸς Ἀρκαδίαν: Pausanias III, 20, 9.

Ἱερὸν Ἀπόλλωνος Ὑπερτελεάτα (παρὰ τὴν Ἐπίδωρον Λιμνηράν): IG V 1 1090.

Ἱπίδαυρος Λιμνηρά: IGV¹ 931, 37-38.

Περὶ τὸν Ταῦγετον: Γύθειον: Pausanias III, 21, 8.

Πρὸς τὸ Κνακάδιον ὄρος παρὰ τὸν Λάν: Πausανίας III, 24, 8.

Οἶτυλος: Πausανίας III, 25, 10.

Λεῦκτρα: Πausανίας III, 26, 5.

Καρδαμύλη: Πausανίας III, 26, 7.

Φαραί: Πausανίας IV, 31, 1.

Καρνάσιον ἄλσος, δηλαδή ἡ ἀρχαία Οἰχαλία παρὰ τὴν Ανδανίαν, ὅπου τὰ περιβόητα μυστήρια ἐτελοῦντο («δευτέρα γὰρ σφίσι νέμω σεμνότητος μετὰ γε Ἐλευσίνα», λέγει ὁ εὐσεβῆς Περιηγητής): Πausανίας IV, 33, 4. IG V1 1390.34, 69, 97 (ἡ μεγάλη ἐπιγραφή τῶν Μυστηρίων).

Νοτίως τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ πηγάζων ἐκ τῆς Αἰγύτιδος ῥέει ὁ Καρνίων, Πausανίας VIII, 34, 5: «τούτω μὲν δὴ αἱ πηγαὶ γῆς εἰσὶ τῆς Αἰγύτιδος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Κερεάτα τὸ ἱερόν». Ἴσως διορθωτέον εἰς *Καρνεάτα*: ἀλλὰ καὶ Κερεάτης, ἐκ κεράτων, τὸν αὐτὸν θεὸν διαδηλοῖ.

Ἄργος: σχόλια εἰς Θεόκριτον V, 83b· πιθανὴ εἶναι ἡ ἀναφορὰ εἰς *Καρνεῖους θυσίας* ἐν IG IV 620.

Ἀσκληπιεῖον Ἐπιδαύρου: IG IV² 1, 103, 743 (ὁ δεῦτερος μὴν τοῦ ἔτους Κάρνειος).

Σικυῶν: Πausανίας II, 10, 2· 11, 2· Πράξιλλα Fr. 7 Bergk (Πausανίας III, 13, 5· Ἡσύχιος s.v. Καρνεῖος· Σχόλια εἰς Θεόκριτον V, 83a· Εὐδοκία *Ἰωνία* p. 251 de Villosion). Πausανίας τῆς βασιλείας ἡγεμόνευσαν ἐν Σικυῶνι ἐπὶ τινὰς δεκαετίας οἱ ἱερεῖς τοῦ Καρνεῖου, Εὐσέβιος *Χρονικῶν A* p. 176, *Χρονικοὶ Κανόνες* pp. 56-7 Schöne. Ὅρος Καρνεάτης, μέρος τῆς Κηλώσσης, ὠνομάζετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Σικυωνίας, ἀφ' οὗ λαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ Ἄσωπός, Στράβων VIII, 382.

Μέγαρα: ἐν τῷ ἀρχαίῳ Γυμνασίῳ πλησίον τῶν Νυμφάδων καλουμένων Πυλῶν ἔκειτο λίθος πυραμιδοειδῆς μετρίου μεγέθους λατρευόμενος ὡς Ἀπόλλων *Καρινός*, Πausανίας I, 44, 2. Ἡ τε μορφή τοῦ ἀγάλματος καὶ ἡ στενὴ ἐν γένει σύνδεσις τῶν Μεγάρων πρὸς τὰ τῆς Καρίας ὑποδεικνύουν τὴν ὑπερθαλάσσιον μᾶλλον ἢ δωρικὴν ἀναφορὰν τοῦ θεοῦ ἐπιθέτου εἴτε υἱοθετηθῆ εἴτε μὴ ἢ διόρθωσις τοῦ C.F. Hermann εἰς *Καρικόν*.

Ὁ ἀποικισμὸς τῆς Θήρας ἐκ Σπάρτης καὶ τῆς *Κυρήνης* ἐκ Θήρας (Ἡρόδοτος Δ, 145 sqq.) ἀρρήκτως συνηρητήθη πρὸς τὴν μεταφορὰν τῆς λατρείας τοῦ Καρνεῖου Ἀπόλλωνος. Πίνδαρος *Πυθιονίκαι* V, 72 sqq.· Καλλίμαχος *Ἔγμος εἰς Ἀπόλλωνα* 71 sqq. Ἡ πόλις αὐτὴ καὶ ἡ ζωὴ τῆς Θήρας εἶχον ἐστίαν καὶ ἀρχὴν τὸν Ναὸν καὶ τὴν Λατρείαν τοῦ θεοῦ, ὡς ἀπεκαλύφθη διὰ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἐπιγραφικῶς. Διὰ τὴν Κυρήνην cf. Πλούταρχος *Συμποσιακὰ* VIII, 1, 717D. Ἐν Ἀνάφῃ μαρτυρεῖται τὸ ὄνομα Καρνεοφῶν IG XIII 3 279.

Διὰ τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν ἀπέναντι δωρικὴν ἡπειρον ὑπάρχει ἐν *Νισύρω* Κάρνεως μὴν IG XII 3, 91. Καὶ ἐν *Καλύμνω* Bull. d. corr. hell. 1884, 31 cf. 42. Πλήθος αἱ μαρτυρίαι ἐν *Ρόδῳ* ἐπὶ θραυσμάτων ἀμφορῶν (ἔτος διὰ τοῦ ἐπωνύμου ἱερέως καὶ μῆνα δηλουσῶν), π.χ. IG. XII 1, 1066, 5· 1095, 12· 1113, 5 κ.τ.λ. V. ἐπίσης τὴν ἐπιγραφὴν ἐκ Λίνδου IG XII 1, 890.29. Ἰερεὺς Ἀπόλλωνος Καρνείου [τοῦ κατὰ τὰ ?] Λώρυμα (ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς Περαίας δηλαδὴ τῆς Ρόδου) ἀπαντᾶται εἰς τὴν Λινδίαν ἐπιγραφὴν, IG XII, 1 845.14. Ἔχομε ἐν *Καμείρῳ* ἱερέα Ἀπόλλωνος Καρνείου (IG XII 1, 705.20) καὶ κατάλογον [ἱερέων] Ἀπόλλωνος [Πυθίου καὶ Καρ]νείου καὶ Μυλαντ[ίου] (IG XII, 1 697). Ἀπόλλων Κάρνειος ἐν *Κνίδῳ*, Collitz-Bechtel S.G.D. 3527. Κάρνεια ἐν *Κῶ*, Paton-Hicks, *Inscriptions of Cos*, 38.

Εἰς τὴν Κρήτην. Μὴν Κάρνειος (καὶ κατὰ διάλεκτον Καρνήιος ἢ Κάννειος ἢ καὶ *Καννήιος*) ἐν *Γόρτυνι*: I.C. IV, 172, 21· 197*, 8 (= IG XII, 3, 254)· 235, 7. Καὶ ἐν *Κνωσσῶ* I.C. IV 181.5. Αὕτῃ ἢ *Λύκτος* ἢ *Λύττος*, ἐκαλεῖτο καὶ Καρνησοπόλις, προφανῶς διὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἰδιάζουσαν ἐπιχώριον ἀγιστείαν. Ἡσύχιος s.v. «Καρνησοπόλις· Λύκτος ἢ Κρητικὴ οὕτως ἐκαλεῖτο», ἐρμηνεύων μνεῖαν τινα πιθανῶς ἐν τινι συγγραφῇ.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ περαιτέρω, σημειῶν πάντως ὅτι μαρτυρεῖται ὁ μὴν καὶ διὰ τὸ *Βυζάντιον* πρὸς *Βορρᾶν*, πρὸς *Δύσιν* δὲ ἐν *Ἀκράγαντι*, *Ταυρομενίῳ*, *Γέλα*. Καὶ ἐν κατακλειδί διὰ τὰς *Συρακούσας* βεβαιοῖ ὁ *Πλούταρχος Νικίας*, XXVIII.

Ὁ Κάρνειος ἀντεστοίχει πρὸς τὸν *Μεταγεινιῶνα*, δευτερον μῆνα τοῦ Ἀττικοῦ ἐνιαυτοῦ. Οὕτω ρητῶς ὁ *Πλούταρχος, Νικίας*, 28: ἡμέρα δ' ἦν (sc. ἡ τῆς τελικῆς νίκης τῶν Συρακουσίων μετὰ *Γυλίππου* ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ ἀναξίως κακοδαίμονήσαντος *Νικίου* παρὰ τὸν Ἀσίναρον ποταμὸν) τετρας φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνός, ὃν Ἀθηναῖοι *Μεταγεινιῶνα* προσαγορεύουσι. – Καὶ πρόκειται μὲν βεβαίως ἐδῶ περὶ τοῦ Συρακουσίου Καρνείου ἀμέσως, ἀλλὰ ἡ διατύπωσις εἶναι γενικὴ, ἐξ' ἄλλου δὲ πάντες οἱ Κάρνειοι θὰ συνέπιπτον, ἀφοῦ ὠνομάσθησαν ἀσφαλῶς ἐκ τῆς πανταχοῦ δωρικῆς γῆς τελουμένης ἑορτῆς τῶν Καρνείων. Πρᾶγμα ὅπερ προκύπτει καὶ ἀναλυτικῶς. – Ὅταν θεοῦ δίκη ἐπήρχετο ὁ μέγας Βασιλεὺς κατὰ τῆς χώρας, ἀπτόητοι οἱ Ἕλληνες, ἰδίως δὲ οἱ Πελοποννήσιοι, ἐπανηγύριζον τὰς ἱεράς καὶ μεγίστας ἑορτάς, Ὀλύμπια καὶ Κάρνεια, ἀπανεύοντες καὶ ἀπλῆν αὐτῶν μετάθεσιν δι' εὐθετώτερον καιρόν. Οὕτω οἱ περὶ *Λεωνίδα* καὶ οἱ ὀλίγοι ἄλλοι ἐστάλησαν ὡς πρόδρομοι εἰς *Θερμοπύλας*: «μετὰ δέ, Κάρνεια γάρ σφι ἦν ἐμποδῶν, ἔμελλον ὀρτάσαντες καὶ φυλακὰς λιπόντες ἐν τῇ *Σπάρτῃ* κατὰ τάχος βοηθήσειν πανδημεί. ὡς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἐνένωντο καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιήσειν· ἦν γὰρ κατὰ τὸ Ὀλυμπιάς τούτοις τοῖσι πράγμασι συμπεσοῦσα· οὐκ ὦν δοκέοντες κατὰ

τάχος οὕτω διακριθήσεσθαι τὸν ἐν Θερμοπύλῃσι πόλεμον ἔπεμπον τοὺς προδρόμους». Ἡρόδοτος VII, 206.

Πράγματι, ἡ ἔνδοξος ἦττα συνέπεσε πρὸς αὐτὴν τὴν τέλεσιν τῶν Ὀλυμπίων. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Ναυμαχίας τοῦ Ἀρτεμισίου, καὶ ἐνῶ ὁ λαοβριθῆς Περσικὸς στρατὸς ἐκινεῖτο πρὸς Βοιωτίαν, κατέφθασαν ὀλίγοι αὐτόμολοι Ἀρκάδες «βίου τε δεόμενοι καὶ ἐνεργοὶ βουλόμενοι εἶναι. ἄγοντες δὲ τούτους εἰς ὄψιν τὴν βασιλέως ἐπυρθάνοντο οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ ποιόειεν· εἰς δὲ τις πρὸ πάντων ἦν ὁ εἰρωτῶν αὐτοὺς ταῦτα. οἱ δὲ σφι ἔλεγον ὡς Ὀλυμπία ἄγουσι καὶ θεωροῖεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἵππικόν», Ἡρόδοτος VIII, 26. Ὅταν εὐθύς μετὰ ταῦτα (VIII, 71) συνεκεντρώθησαν εἰς Ἴσθμὸν κελευσάντων τῶν Σπαρτιατῶν ὅσοι ἀπεφάσισαν νὰ συνδράμουν πανδημεὶ εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν ἄμυναν, τότε «Ὀλύμπια δὲ καὶ Κάρνεια παροικῶκε ἤδη». Ἡρόδοτος VIII, 72. Ὡστε περὶ τὴν αὐτὴν θερινὴν πανσέληνον ἐωρτάσθησαν ἀμφοτέρω. (Καὶ ὅτι τὰ Ὀλύμπια πλησιφαοῦς τῆς Σελήνης ἐτελοῦντο, καὶ ὁ Πίνδαρος μαρτυρεῖ, Ὀλυμπιονίκαι Γ, 19, καὶ οἱ ἀρχαῖοι Σχολιασταί, v. Σχόλια *ad.loc.*, cf. Σχόλια ad Γ, 19, 33, 35· ἐπίσης ad E, 8 καὶ 14. Διὰ δὲ τὰ Κάρνεια, ὄρα κατωτέρω).

Ἡ πολύτιμος ἀναφορὰ τοῦ Σχολίου ἐπὶ τοῦ Ὀλυμπιονίκου Γ, 33, ἂν καὶ θλιβερῶς περικεκομμένη, ἐπιτρέπει τὸν ἀκριβέστερο προσδιορισμὸ τῆς ἐποχῆς: «περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἄγεται τὰ Ὀλύμπια καθ' ἐκάστην Ὀλυμπιάδα... ὁ τὰ περὶ ... [[ἀτυχῶς διεφθαρμένα ἐν τῷ χειρογράφῳ τὰ σημεῖα αὐτά. Ἐν τῷ πρώτῳ ἀναγιγνώσκειται καὶ κῶ: σύντμησις τοῦ καὶ Κώμαρχος (ὡς ὁ Schmidt προὔτεινε καὶ οἱ Wilamowitz, Gudeman, Drachmann ὑπεστήριξαν); Ἄλλοι βεβαίως ἄλλα: Πολέμων ὁ Sybel, Ἀριστόδημος ὁ Unger. Τοῦ δευτέρου ἡ γραφὴ παραδίδεται ὡς: ὁ τὰ περικλείων. Εὐτοπος ἢ διόρθωσις ὁ τὰ περὶ Ἡλείων ἤδη εἰς χειρογραφικὰ ἀπόγραφα, υἰοθετούμενη ὑπὸ τοῦ Drachmann ἐν τῇ ἐκδόσει του. Περὶ τῶν (Θήβησιν) Ἡρακλείων ὁ Sybel]] συντάξας φησὶν οὕτως: πρῶτον μὲν οὖν παντὸς περιόδου συνέθηκεν ἐτῶν η', ἡμερῶν ,β' / Δκβ' [[δηλαδὴ ἐννοεῖται ἡ ὀκτωετηρικὴ περίοδος 2.922 ἡμερῶν κατὰ τὴν ὁποῖαν 8 ἡλιακὰ ἔτη συμπίπτουν πρὸς 99 σεληνιακοὺς μῆνας τῶν 29 καὶ 30 ἡμερῶν ἐναλλάξ. Ἡ διόρθωσις ὀφείλεται εἰς τὸν Schroeder, ἂν καὶ παλαιογραφικῶς ἀπομακρύνεται τοῦ παραδεδομένου: τὸ κύριον χειρόγραφον A ἔχει τὸ στερούμενον νοήματος ἐν τῇ ἡμέρᾳ. Εὐκολώτερον παλαιογραφικὸν σφάλμα θὰ ἐξηγεῖτο ἂν ὑπεθέταμε (ὅπως ἔχει προταθεῖ) γραφήν: τνδ' ἡμερῶν, 354 ἡμερῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸ δωδεκάμηνον σεληνιακὸν ἔτος. Διάφοροι ἄλλαι ιδέαι ἔχουν ἐπίσης δοκιμασθεῖ. Προφανῶς πάντως πρόκειται περὶ τοῦ Κανονίου ὑπολογισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας τελέσεως τῶν Ὀλυμπίων κατὰ τετραετίαν, παρομοίου πρὸς τὸ Χριστιανικὸν Πασχάλιον]] <ῆς>

[[sc. περιόδου. Ἐμὴ ἢ προσθήκη, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ὑπὸ τοῦ Drachmann προτεινομένης: <ταύτης δὲ>]] ἄρχειν νουμηνίαν μηνός, ὡς Εὐσαῖος [[ἐμὴ ἢ διόρθωσις ἐκ τοῦ χειρογραφικοῦ ἀναγραφομένου +*θωσυθιάς*. Εὐσαῖος ἦτο ὁ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Ἀθηναϊκὸν Γαμηλιῶνα Αἰτωλικὸς μῆν. Θὰ προέτεινα “*Θευδαῖσιος*” (Ρόδιος μῆν ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Ἀττικὸν Ποσειδεῶνα ~ Δεκέμβριον), ἀλλὰ ἀφ’ ἑνὸς ἢ στενῆς σχέσεως Αἰτωλῶν καὶ Ἡλείων καὶ ἀφ’ ἑτέρου ἢ μεγαλυτέρα κατὰ ἓνα μῆνα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Εὐσαῖον ἀπόκλισις τοῦ Θευδαῖσιου ἀπὸ τοῦ δέοντος ἐν τῷ ἀκολουθούντι χρονολογικῷ προσδιορισμῷ, μειώνουν ἀποφασιστικὰ τὴν πιθανότητα εὐδοκιμήσεως τῆς ἐπιλογῆς αὐτῆς. - Ἡ γραφὴ εἶναι *Διόσθνος* κατὰ διόρθωσιν τοῦ Böckh. Εἰς τὴν Ρόδον ὁ δεῦτερος μῆν ἐκαλεῖτο οὕτω, πίπτων κατὰ Νοέμβριον. Καὶ πάλιν ἀθεράπευτος ἀσυμβατότης προκύπτει πρὸς τὰ εὐθὺς μετὰ ἀναφερόμενα: χρειαζόμεθα 8 περίπου μῆνας ἀπὸ τοῦ ἀναφερόμενου μέχρι τῆς ἐποχῆς τελέσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων μεσοῦντος τοῦ θέρους. Ὁ Latischeff προὔτεινε *Θῦος* ἢ *Θυῖος*, κατὰ τὸν Θεσσαλικὸν Θυῖον καὶ τὸν Βοιωτικὸν Θιούιον, ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὸν Ἀττικὸν Μουνυχιῶνα, ἦτοι περὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ Ἡλιακοῦ μηνολογίου. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπάδει πρὸς τὰ ἐπόμενα τοῦ χωρίου διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ὁ Schroeder προὔκρινε *Βωθύσιος*] ἐν Ἡλιδι ὀνομάζεται, περὶ ὃν τροπαὶ ἡλίου γίνονται χειμεριναί. [[Ἡ νουμηνία τοῦ Εὐσαῖου θὰ ἔπιπτε κατὰ ἢ μετὰ τις χειμερινὴς τροπές]]. Καὶ πάντα [[διορθῶ. *πᾶ* εἰς τὸ κύριον χειρόγραφον. Ὁ Böckh γράφει *πρῶτα*. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀκατάλληλον πρὸς τὸ νόημα, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδεχθῶμε τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Schroeder, τὴν ὁποίαν, ὀλιγότερον πιθανήν, παρέχω κατωτέρω. Ἴσως *πᾶσα Ὀλυμπιάς*, ὅπως εἰσηγεῖται ὁ Drachmann]] Ὀλύμπια ἄγεται ἡ’ μηνί. ἐνὸς δὲ ὄντος [[sc. τοῦ μηνός καθ’ ὃν τελοῦνται τὰ Ὀλύμπια]], διαφέρετον [[οὕτω ὁ Böckh ἐκ τοῦ χειρογραφικοῦ ἐσφαλμένου +*διαφέροντων* ἢ *διαφερόντιον*. ἐννοεῖται *ταῦτα*]] τῆ ὥρα [[δηλαδὴ τῆ ἐποχῆ τοῦ ἔτους]], τὰ μὲν ἀρχομένης [[ἀντὶ τοῦ ὑποτιθεμένου ὑπὸ τοῦ Böckh ἀρχόμενα]] τῆς ὁπώρας, τὰ δὲ ὑπ’ αὐτὸν τὸν ἀρκτοῦρον. ὅτι δὲ ἄγεται ὁ ἀγὼν <κατὰ πανσέληνον> [[οὕτω συμπληρωτέον. Διῶρθουν καὶ ἔγραφα ἀγνοῶν τὸ τοῦ Schroeder ἰσοδύναμον καὶ προγενέστερον <πανσελήνω>]], καὶ αὐτὸς ὁ Πίνδαρος μαρτυρεῖ».

Τὰ Ὀλύμπια διεξήγοντο τὸν ὄγδοο μῆνα ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ μηνός τῆς Ἡλειακῆς ὀκταετηρίδος τοποθετουμένου περὶ τὸ χειμερινὸν ἡλιοστάσιον, δηλαδὴ ἐτελοῦντο κατὰ Αὐγουστον ἐν πανσελήνω. Ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ Σεληνιακοὶ μῆνες ἦσαν κινητοὶ ὡς πρὸς τὸ ἡλιακὸν ἔτος, ἡ πανσέληνος τῶν Ὀλυμπίων συνέβαινε ἐνωρίτερα ἢ ἀργότερα τὸ θέρος διὰ τις δύο Ὀλυμπιάδες τῆς ὀκταετηρίδος, ἀπὸ τῶν κυνικῶν καυμάτων μέχρι τοῦ Ἀρκτούρου, ὅπως θὰ ἐξηγήσω κατωτέρω.

Ὁ Schroeder παρέχει μίαν εὐφυᾶ, ἀλλὰ ὀλιγώτερον πιθανὴν κατασκευὴν τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ ἀνωτέρω χωρίου, ὡς ἐξῆς: καὶ <τὰ μὲν> πρῶτα Ὀλύμπια ἄγεται ἡ' μηνί, <τὰ δὲ δεύτερα θ' μηνί>. Ἀλλὰ ἡ ἐποχιακὴ διαφορὰ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν τελέσεων τῶν Ὀλυμπίων ἐξηγεῖται ἀκριβῶς ἐκ τῆς μεταξὺ ὁρίων μετακυλίσεως τῶν σεληνιακῶν μηνῶν εἰς τὸ ἡλιακὸν ἔτος, καὶ δὲν χρειάζεται διαφορετικὴν ἐσωτερικὴν ἀπόστασιν τῶν μηνῶν μεταξύ των. Τὸ ἀντίθετον μάλιστα. Ἡ θεωρία τοῦ Schroeder θὰ ἐλειτούργη προσθετικῶς καὶ θὰ ἔδιδε δύο μηνῶν ἀπόστασιν εἰς τὴν ἐποχιακὴν διαφορὰν διενέργειας δύο διαδοχικῶν Ὀλυμπιάδων.

Ὀπώρα εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ μεγίστου περικαύματος, ὅτε, περατωθέντος τοῦ θερισμοῦ, πεπαίνονται οἱ καρποὶ διὰ τῆς ἐπικαίρου φυσικῆς θερμάνσεως, τὰ δ' ἄλλα πάντα μαλάσσονται ἢ ξηραίνονται. Συνδέεται πρὸς τὸν Σείριον ἢ Κύνα, τοῦ ὁποῦ ἡ ἡλιακὴ ἐπιτολὴ καὶ σημαίνει τὴν ἔναρξιν τῆς περιόδου φλογώσεως τοῦ περιβάλλοντος. Ἦδη ὁ Ὅμηρος συνάπτων θέρος καὶ ὀπώρην κατὰ διαδοχὴν (Ὀδύσεια λ, 191: αὐτὰρ ἐπὴν ἔλθῃσι θέρος, τεθαλυῖά τ' ὀπώρη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ χειῖμα· ὁμοίως μ, 75-6:

_____ οὐδέποτ' αἶθρη

κείνου ἔχει κορυφήν, οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρη

ὅπου πρόκειται περὶ τοῦ πανυψήλου καὶ νεφοσκεποῦς σκοπέλου τῆς Σκύλλης· τέλος ξ, 384 ὅπου ὁ Εὐμαιὸς ὁμιλεῖ:

καὶ φάτ' ἐλεύσεσθαι, ἢ ἐς θέρος, ἢ ἐς ὀπώρην) -

καὶ ἀντιπαρατάσσω ταῦτα πρὸς χειμῶνα καὶ ἔαρ¹, ἀναγνωρίζει ἐμπράκτως τὴν λειτουργίαν τοῦ Σειρίου ἐπὶ τῆς ὀπώρης.

¹ Ἡ τριπλὴ διαίρεσις τοῦ ἔτους ἀπαντᾷ ἐν Αἰσχύλῳ (Προμηθεὺς Δεσμώτης, 454 sqq.: χειῖμα - ἀνθεμῶδες ἔαρ - κάρπιμον θέρος) καὶ ἐν Ἀριστοφάνει (Ὀρνιθεσ, 709: πρῶτα μὲν ὥρας φαίνομεν ἡμεῖς ἦρος, χειμῶνος, ὀπώρας). Τὸ φθινόπωρον ἢ μετόπωρον, οὔτινος καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ τὸ ἐξηρημένον κῦρος, παρεισφρῦει τὸ πρῶτον διογκοῦν εἰς τέσσαρας τὰς ἐποχὰς ἀπὸ τῶν Ἰπποκρατικῶν χρόνων. Παρ' ὅλον ὅτι ἀναφέρεται ὡς κοινὴ πλέον ἢ τετραπλὴ διαίρεσις καὶ τοῖς πᾶσιν γνωστὴ, καταγομένη ἐκ τοῦ Ἡσιόδου τὴν πρώτην σιωπηρὰν διαμόρφωσιν καὶ πλήρως ἐμφανιζομένη ὑπὸ Ἀλκμᾶνος (Fr. 76 Bergk, Ἀθήναιος Χ, 416D) ἐνθα ἡ ὀπώρα τίθεται ὡς φθινόπωρον, θὰ πρέπη νὰ συνεκροτήθῃ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἰατροφιλοσοφικὸ

Οὕτω ὁ Εὐστάθιος ad E, 5 (514.23): “ὄπώρα δέ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ δηλοῦται, ὥρα μεταξύ κειμένη θέρους καὶ τοῦ μετ’ αὐτὴν μετοπώρου”. Οὐδὲν παραλλάσσει ἐὰν ἡ ὄπώρα θεωρηθῇ ὕστατον μέρος τοῦ θέρους ἐν γενικωτέρᾳ ἐννοίᾳ τούτου νοουμένου καὶ μὴ κατὰ ἀυστηρὸν θερισμόν: ὁ αὐτὸς Εὐστάθιος ad X, 27 (1255.2): “ὄπώρα δὲ καὶ νῦν μέρος θέρους τὸ τελευταῖον, μεθ’ ὃ τὸ μετόπωρον”. Cf. ad Π, 385, (ὄπωρινὸς ὄμβρος ὁ θερινὸς), 1065.60. Εἰς τὸ σχόλιον ad Φ, 345 (ὄπωρινὸς Βορέας) ἐξηγεῖ (1240.11): “ὄπωρινὸς δὲ Βορρᾶς κατὰ τοὺς Σικυωνίους ὁ θερινὸς ἤγουν ὁ ἐτησίας”. Φαίνεται ὅτι οἱ Σικυώνιοι ἐτήρησαν τὴν παλαιὰν χρῆσιν· v. ad E, 328 (1539.8): “ὄπωρινὸς δὲ Βορέης, ὁ ἐτησίας κατὰ τοὺς παλαιούς”. Καὶ ναὶ μὲν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπισημαίνει καὶ χρῆσιν τοῦ «ὄπώρα» διὰ τὸ μετόπωρον (ad ξ, 384, 1764.62 καὶ ad μ, 76, 1714.7) «ὡς καὶ αὐτὸ οἱ παλαιοὶ φησί», προχειρίζεται ὅμως παραδειγματίζων τὸ Ἡσιόδειον (*Ἔργα καὶ Ἡμέρα*, 674 sqq.): περαιωθείσης τῆς ἐμπορικῆς ἢ ἄλλης ναυτιλίας ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῶν θερινῶν τροπῶν, πρέπει νὰ ἐπιστρέφῃ ἐγκαίρως ὁ ναυσιπλόος οἰκαδε, μηδὲ μένειν οἶνόν τε νέον καὶ ὄπωρινὸν ὄμβρον καὶ χειμῶν’ ἐπιόντα Νότιό τε δεινὰς ἀήτας, ὃς τ’ ὤρινε θάλασσαν ὀμαρτήσας Διὸς ὄμβρω πολλῶ ὄπωρινῶ, χαλεπὸν δέ τε πόντον ἔθηκεν.

δόγμα τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ τῶν ἰσαριθμῶν βασικῶν ποιοτήτων - καὶ ἐπίσης δι’ ἀστρονομικὰς συμμετρίας. (Τὰ ὀρόσημα ὅμως εἶναι κοινὰ ὄντως, καὶ Ἡσιόδεια. Καὶ πῶς ἄλλως;) *Περὶ Διαίτης* Γ, 78, 2: “τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐς τέσσερα μέρη διαιρέω, ἅπερ μάλιστα γινώσκουσιν οἱ πολλοί, χειμῶνα, ἤρ, θέρος, φθινόπωρον. Χειμῶνα μὲν ἀπὸ πλειάδων δύσιος ἄχρι ἰσημερίας ἡαρινῆς, ἤρ δὲ ἀπὸ ἰσημερίας μέχρι πλειάδων ἐπιτολῆς, θέρος δὲ ἀπὸ πλειάδων μέχρι ἀρκτούρου ἐπιτολῆς, φθινόπωρον δὲ ἀπὸ ἀρκτούρου μέχρι πλειάδων δύσιος”. – Τὸ τοιοῦτον θέρος περιλαμβάνει βεβαίως καὶ τὴν Ὀπώραν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει αὐτὴν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου, *Μετεωρολογικά* Α, 12, 347b37 sqq.: “αἰ δὲ χάλαζαι γίνονται ἕαρος μὲν καὶ μετοπώρου μάλιστα, εἶτα καὶ τῆς ὄπώρας, χειμῶνος δ’ ὀλιγάκις κ.τ.λ.”, cf. *Περὶ τὰ ζῶα ἱστοριῶν* I, 632b33. Ἐν *Μετεωρολογικοῖς* Α, 348b26 sqq. θέρος καὶ ὄπώρα ἐμφανίζονται ὡς ταυτόσημα. Εἰς τὴν πλειονότητα δὲ τῶν χωρίων τὸ θέρος κατέχει τὴν θέσιν τῆς ὄπώρας ὡς ἰσοδύναμον.

Ἀλλὰ βεβαίως ἡ περίοδος ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Ἀρκτούρου μετὰ τοῦ Τρυγητοῦ περιλαμβάνεται εἰς τὴν Ὀμηρικὴν ὀπώραν, εἰ καὶ τὰ καύματα ὑποχωροῦν. Ὁ χειμῶν (καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀρότρου) ἄρχεται ἀπὸ τῆς δύσεως τῶν Πλειάδων (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 384. Εἶναι ὁ χρόνος καθ' ὃν δύουν καὶ αἱ Ὑάδες, καὶ ὁ Ὠρίων, 615-6, cf. 619-21). Ἐὰν ὅμως υἰοθετηθῇ ἡ τετραπλῆ διάκρισις, τότε τὸ μετόπωρον ἢ ἡ φθινὰς ἐποχὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Ἀρκτούρου ποιεῖ ὥστε ἡ Ἡσιόδειος χρῆσις νὰ δηλοῖ φθινόπωρον. Καὶ οὐδὲν πέραν τούτου. Διὰ τὸν Ἡσιόδον τὸ θέρος, ὡς αὐτὴ ἡ ἐποχὴ καύματος, περατοῦται πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς (663-4). Ὡστε ὑπολείπεται διάστημα ἀπὸ τότε ἕως τῆς ἐνάρξεως τοῦ χειμῶνος διὰ τὴν τετάρτην ἐποχὴν, τὴν ὁποίαν ἐπιθετικῶς μόνον ἀναφέρει, 414-6:

Ἦμος δὴ λήγει μένος ὀξέος ἡελίοιο
καύματος εἰδαλίμου, μετοπωρινὸν ὄμβροσαντος
Ζηνὸς ἐρισθενέος,

συνδέει δὲ πρὸς τὴν μετατόπισιν τοῦ Σειρίου οὕτως ὥστε ὀλιγώτερον νὰ περιφέρεται ἡμερήσιος τὸν ἄνω οὐρανὸν (417-19). Τοὺς αὐτοὺς τούτους ὄμβρους ἀναφέρει *loc.cit.* καὶ ὡς ὀπωρινούς, κατὰ παράλειψιν τοῦ «μετὰ» ὡς ὁ Εὐστάθιος δικαίως παρατηρεῖ.

Οἱ ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις τοῦ Ἡσιόδου εἶναι ἀκριβεῖς καὶ καίριαι, ἢ διαίρεσις καὶ ὀνομασία ὅμως τῶν ἐποχῶν ὑστερεῖ τῆς φυσικωτέρας καὶ κυριολεκτικωτέρας Ὀμηρικῆς. Ἀλλ' οὐσιώδης καὶ πραγματικὴ διαφορὰ δὲν ὑφίσταται. Διότι κατὰ τὴν τριπλῆν μὲν διάκρισιν τὸ θέρος (ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ) καὶ ἡ ὀπώρη ἐπεξετείνοντο μέχρι τῆς δύσεως τῶν Πλειάδων καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ χειμῶνος. Καὶ βεβαίως ὁ τρυγητὸς τῆς κατ' ἐξοχὴν ὀπώρας, τῆς σταφυλῆς (v. e.g. Ἡσύχιος s.v. ὀπώρα), περιέχεται ὑπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὀπώρας. Ὡστε ἡ ὀπώρη τῆς τριπλῆς διαιρέσεως καλύπτει καὶ τὸ φθινόπωρον τῆς τετραπλῆς. Γλωσσικὴ ἐπομένως μόνον εἶναι ἡ διαφοροποίησις καθ' ἣν ὁ Ἡσύχιος προσνέμει τὴν ὀπώρην τὸ μὲν τῷ θερεί τὸ δὲ τῷ φθινοπώρῳ. S.v. Ὀπώρα. Ὑγιειῆς κατ' ἀρχὴν, πεπλανημένον δ' ἐν λεπτομερείᾳ εἶναι τὸ ἀντίστοιχον λῆμμα τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ: “τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἀπὸ τῶν καρπῶν ὀνομάζουσι. θέρος οὖν ὅτε θερίζεται ὁ πυρός· ὀπώρα (ἀντὶ τοῦ: ὀπῶραι) ὅτε τρυγᾶται ἡ ὀπώρα· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα μετόπωρον”. Ἡ ὀπώρα τῆς τριπλῆς διαιρέσεως εἶναι ὄντως ἡ ἐποχὴ τρυγητοῦ τῶν ἀκροδρύων καρπῶν ἐν γένει, περιλαμβανομένης καὶ τῆς σταφυλῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τετραπλῆν διάκρισιν τῶν ἐποχῶν ὁ κυρίως τρυγητὸς πίπτει ὑπὸ τὸ φθινόπωρον μᾶλλον.

Τὸν ἀκαθέκτως ὀρμῶντα Ἀχιλλέα ὁ Πρίαμος (X, 25 sqq.)

_____πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι,

παμφαίνονθ' ὥστ' ἀστέρ', ἐπεσσύμενον πεδίοιο,
 ὃς ρά τ' ὀπώρης εἶσιν· ἀρίζηλοι δὲ οἱ αὐγαὶ
 φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῶ·
 ὄν τε Κύν' Ὠρίωνος ἐπὶ κλησὶν καλέουσι
 λαμπρότατος μὲν ὄδ' ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται,
 καὶ τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Καὶ τὸν Διομήδην, διεγειρόμενον ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς ἀριστείαν καὶ
 δοξασμόν, πῦρ περιβάλλει E, 5-6:

ἀστέρ' ὀπωρινῶ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
 λαμπρὸν παμφαίνησι λελουμένος Ὠκεανοῖο.

Ἄρχεται λοιπὸν ἡ ὀπώρα ἀπὸ τῆς ἐπιτολῆς τοῦ ὀπωρινοῦ ἀστέρος, τοῦ
 Κυνός. Ἡσίοδος, *Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 582 sqq.:

Ἦμος δὲ σκόλυμος τ' ἀνθεὶ καὶ ἠχέτα τέττιξ
 δενδρέω ἐφεζόμενος λιγυρὴν καταχεύετ' αἰοιδὴν
 πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεος καματώδεος ὦρη,
 τῆμος πιόταταί τ' αἶγες, καὶ οἶνος ἄριστος,
 μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαιρότατοι δέ τοι ἄνδρες
 εἰσιν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γούνατα Σείριος ἄζει
 ἀυαλέος δέ τε χρῶς ὑπὸ καύματος κ.τ.λ.

Καὶ ἐν Ἀσπίδι Ἡρακλέους ὁ τέττιξ ἄδειν τὸ θέρος ἀρχεται:

ἴδει ἐν αἰνοτάτῳ, ὅτε τε χρῶα Σείριος ἄζει (397).

Ὁ Ἀριστοτέλης (*Προβλημάτων*, κς', 941 b26²) διδάσκει μὲν ὅτι ὁ Ὠρίων
 ἀνατέλλει ἐν ἀρχῇ ὀπώρας, ἀλλὰ ἐννοεῖ ὡς προεῖπα ὀπώραν καὶ θέρος
 ἰσοδύναμα. Ὁ Ἡσίοδος (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 597 sqq.) ὀριοθετεῖ ἀκριβέστερα διὰ τῆς
 ἐπιτολῆς τοῦ Ὠρίωνος τὸν ἀλοητόν, τὸν θερισμόν δέ, καὶ κυρίως λοιπὸν τοῦ
 θέρους ἀρχήν, (383-4):

Πληιάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
 ἄρχεσθ' ἀμήτου, ἀρότιο δὲ δυσσομενάων.

Συνάδει ὁ Ἄρατος, *Φαινόμενα*, 264 sqq., περὶ Πληιάδων ὀμιλῶν:

αἱ μὲν ὁμῶς ὀλίγαι καὶ ἀφεγγέες, ἀλλ' ὀνομασται
 ἦρι· καὶ ἐσπέριαι, Ζεὺς δ' αἴτιος, εἰλίσσονται,
 ὁ σφισὶ καὶ θέρεος καὶ χειμάτος ἀρχομένοιο
 σημαίνειν ἐκέλευσεν ἐπερχομένου τ' ἀρότιο.

² Επίσης *Μετεωρολογικά*, B, 316b30 sqq.: “ἄκριτος δὲ καὶ χαλεπὸς ὁ Ὠρίων εἶναι δοκεῖ, καὶ δύνων
 καὶ ἐπιτέλλων, διὰ τὸ ἐν μεταβολῇ ὥρας συμβαίνειν τὴν δύσιν καὶ τὴν ἀνατολήν, θέρους ἢ
 χειμῶνος, κ.τ.λ.” - Καὶ κατὰ τὸν Ἡσίοδον μετὰ τῆς δύσεως τοῦ Ὠρίωνος, τῶν Πληιάδων καὶ τῶν
 Ὑάδων ἀρχεται ὁ χειμῶν (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 614 sqq.).

Μεσουρανοῦντος τοῦ Ὠρίωνος καὶ τοῦ Σειρίου, ἐπιτέλλοντος δὲ τοῦ Ἀρκτούρου, ὁ τρυγητὸς εὐρίσκει τὴν κατάλληλον ὥραν του (609 sqq.). Καὶ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἐνάρχεται τὸ Ἡσιόδειον Μετόπωρον, τῆς κυρίας καὶ τελευταίας ὁπώρας πεπανθείσης ἤδη καὶ συλλεγομένης, τῆς τε τοῦ περιβάλλοντος καταστάσεως μεταβαλλομένης (ἀρχὴ ψυχράνσεως τοῦ ἀέρος, ὄμβροι, παῦσις τῶν ἐτησίων). Ἡ ἀκολουθοῦσα φθινοπωρινὴ ἰσημερία, ἄροτος καὶ ἡ πρώϊμος σπορὰ³ ἐμπίπτουν ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίοδον, περαινομένην διὰ τῆς δύσεως τῶν Πλειάδων.

³ Ἀπὸ τῆς ἰσημερίας ἢ πῶς ὑστερώτερον: *Γεωπονικά*, III, 12, 4: ἄχρι δὲ τῆς πρὸς ζ' καλενδῶν Ὀκτωβρίων τὸ σπείρειν ἐπισφαλές· ἂν γὰρ αὐχμοὶ ἐπακολουθήσωσι διαφθείρεται τὰ σπέρματα. ἀπὸ δὲ τῆς πρὸ πέντε καλανδῶν Ὀκτωβρίων θέρμον σπείρειν κ.τ.λ. Varro, *Rerum Rusticarum*, I, 34: ...ab aequinoctio autumnali incipere scribunt oportere serere usque ad diem nonagesimum unum (μέχρι τῶν χειμερινῶν τροπῶν δηλαδή)... Neque ante aequinoctium incipi oportere putant, quod, si minus idoneae tempestates sint consecutae, putescere semina soleant. Οἱ ἐπιμελέστεροι διακρίνουν τοὺς καταλληλοτάτους καιροὺς σπορᾶς διαφόρων σπερμάτων, *Γεωπονικά*, II, 14, 3: "ὡς τὰς μὲν κριθὰς ἄρχεσθαι σπείρειν προσήκον ἀπὸ ἰσημερίας φθινοπωρινῆς, ἣτις ἐστὶ πρὸ ὀκτῶ καλανδῶν Ὀκτωβρίων· τὸν δὲ σίτον ἀπὸ Πλειάδων δύσεως, ἣτις ἐστὶ τῆ πρὸ τριῶν εἰδῶν Νοεμβρίων". Καὶ συμφωνεῖ ἐπ' αὐτοῦ ὁ Virgilius, *Georgica*, I, 208 sqq.:

Libra die somnique pares ubi fecerit horas,
et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
exercete, viri, tauros; serite hordea campis etc.

(Ὁ Plinius, *Naturalis Historia*, VIII, 10, 1 §50 παραδίδει κατὰ τινὰς ὡς sementiva τὰ triticum, hordeum, fabam, varam. Cf. Columella, II, 9). Ὡς κανὼν βεβαίως παρέμεινε τὸ γενικὸν Ἡσιόδειον, σπείρειν ἀπὸ Δύσεως Πλειάδων (Plinius, VIII §201). Cf. Φίλων, *Περὶ τῆς κατὰ Μωϋσέα Κοσμοποιΐας*, p. 28 M: πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τῶν Πλειάδων χορὸς ἀστέρων ἐβδομάδι συμπεπλήρωται, ὧν αἱ ἐπιτολαὶ καὶ ἀποκρύψεις μεγάλων ἀγαθῶν αἰτίαι γίνονται πᾶσι· δυομένων μὲν γὰρ αὐλακες ἀνατέμνονται πρὸς σπόρον κ.τ.λ. Ἀναφέρων δ' ἐν συνεχείᾳ ὁ Plinius τὸ Βιργίλειον περὶ κριθῆς σπορᾶς ἐνωρὶς, παραθέτει παρομοίους δοξασίας: sunt qui et ante Vergiliarum occasum seri jubeant, dumtaxat in arida terra, calidisque provinciis... ; aliqui in frigidis ab aequinoctio autumnni, in calidis serius, ne ante hiemem luxuriant. (§203)... quidam ommissa caelesti subtilitate temporibus definiunt: ... far Septembri extreme usque in idus Octobres... (§205). Καὶ ὁ Columella (II, 8) ἐξηγεῖ περὶ πάσης σχετικῆς σπορᾶς καὶ μὴ μόνον τῆς κριθίνης: caeterum locis uliginosis atque exilibus aut frigidis aut etiam opacis plerumque citra calendas Octobris seminare convenire. Συμπνεῖ τὰ *Γεωπονικά*, III, 13, 9: Τούτῳ τῷ μηνὶ (sc. Ὀκτωβρίῳ) καὶ σπόρου πολλοὶ ἄρχονται. ἐὰν δὲ μετὰ ἰδ' ἡμέρας βρέξῃ, εὐφορὰ ἐστὶ πάνυ τὰ σπαρέντα, κἂν μὴ

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἐπίσης ἡ ἐπιτολὴ τοῦ ἀρκτοῦρου διαχωρίζει θέρος ἀπὸ μετοπώρου, τοῦ ἀστέρος καλουμένου μετοπωρινοῦ (*Περὶ τὰ ζῶα ἱστοριῶν*, Z, 569b3-4). Ὄταν τὸ φθινόπωρον ἀπουσιάζει ὡς διακεκριμένη ἐποχὴ, εἴτε λόγῳ τριπλῆς διαιρέσεως τοῦ ἔτους εἴτε λόγῳ γενικότητος τῆς ἀναφορᾶς εἰς ὥρας, ὁ Ἀρκτοῦρος πάλιν σημαίνει τὴν μετάβασιν εἰς χειμῶνα, Σοφοκλῆς, *Οἰδίπους Τύραννος*, 1135 sqq.:

ὁ μὲν διπλοῖσι ποιμνίσις, ἐγὼ δ' ἐνὶ
ἐπλησίαζον τῶδε τ' ἀνδρὶ τρεῖς ὄλους
ἐξ ἧρος εἰς ἀρκτοῦρον ἐκμήνους χρόνους·
χειμῶνα δ' ἤδη τὰμὰ τ' εἰς ἔπαυλ' ἐγὼ
ἤλαυνον οὗτός τ' εἰς τὰ Λαΐου σταθμά.

Μετὰ τὸν Ἀρκτοῦρον, κατήγαγον ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος τὰ ποιμνία λόγῳ χειμῶνος εἰς τοὺς πεδινούς σταθμούς. Ὄντως ὁ ἀστὴρ ἐπιτέλλει *vehementissimo significatu terra marique per dies quinque* (Plinius, *Historia Naturalis*, XVIII, 310)· καὶ τὴν ἐπισημασίαν διὰ τὴν θεμελιώδη μεταβολὴ τοῦ περιβάλλοντος μαρτυρεῖ καὶ ἡ καθολικὴ ἀπαραίτητος τῶν χελιδόνων ἔξοδος θνησκουσῶν τῶν παραμεινασῶν: *signum orientis eius sideris servetur hirundinum abitus; namque deprehensae perierunt* (Plinius, XVIII, 311). Καὶ δεινὸς προσονομάζεται ὁ Ἀρκτοῦρος ὑπὸ τοῦ Ἀράτου (*Διοσημεῖαι*, 13) – «διὰ τὸ λαμπρὸν ἢ μᾶλλον διὰ τὸ χειμερινόν» ἐξηγεῖ τὸ Σχόλιον, προφανῶς δὲ τὸ δεύτερον ἐξαιτοῦν τὰ συμφραζόμενα – *ταραχωδέστερος μὲν κατὰ τὴν δύσιν του* (cf. Horatius, *Carmina*, III, 1, 27 *saevus Arcturi cadentis / impetus*), ἀλλὰ σφοδρὸς καὶ ἐν τῇ ἐπιτολῇ του, Plautus, *Rudens*, Prologus, 67 sqq. (ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ Ἀρκτοῦρος):

Ego, quoniam video virgirem asportavie,
tetuli ei (sc. τῶ νεανία) auxilium et lenoni exitium simul:
increpui hibernum, et fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus signum sum omnium acerrimum;
vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.

Ἡ ἑπταπλῆ διαίρεσις τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ θρησκευτικῆς καὶ Πυθαγορείου ρίζης Ἴπποκράτειον σύστημα τῶν ἐβδομάδων, διατηρεῖ τὴν ἀρχικὴν διάκρισιν θέρους καὶ ὀπώρας, ὅριον δὲ τῆς τελευταίας διαδηλοῖ τὴν ἡλιακὴν ἐπιτολὴν τοῦ Ἀρκτοῦρου· Γαληνός, V, 347: “ὅσοι τὸν ἐνιαυτὸν εἰς ἑπτὰ τέμνουσιν ὥρας, ἄχρι μὲν ἐπιτολῆς τοῦ Κυνὸς ἐκτείνουσι τὸ θέρος, ἐντεῦθεν δὲ μέχρις Ἀρκτοῦρου τὴν

βρέξη δέ, οὐ βλαβήσεται τὰ σπέρματα. πρὸ μέντοι καλανδῶν Ὀκτωβρίων σπεύρειν οὐ προσήκει.

ὀπώραν". Ἡ γεωργικὴ καὶ ἐποχιακὴ σπουδαιότης τοῦ Σειρίου, Ἀρκτούρου καὶ τῶν Πλειάδων ἀντικατοπτρίζεται καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν. *Τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων*, XI, ἀφοῦ ἀναφέρει ὡς μεταβολὰς τῶν ὥρῶν τὰς ἀστρονομικὰς τροπὰς καὶ ἰσημερίας, προσθέτει: «δεῖ δὲ καὶ τῶν ἄστρον τὰς ἐπιτολὰς φυλάσσεσθαι καὶ μάλιστα τοῦ Κυνός, ἔπειτα Ἀρκτούρου, καὶ ἔτι Πληϊάδων δύσιν. τὰ τε γὰρ νοσεύματα μάλιστα ἐν ταύτησι τῆσιν ἡμέρησιν κρίνεται. καὶ τὰ μὲν ἀποφθίνει, τὰ δὲ λήγει, τὰ δὲ ἄλλα πάντα μεθίσταται εἰς ἕτερον εἶδος καὶ ἑτέραν κατάστασιν». Τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τῶν οὐρανίων τούτων θείων σωματίων.-

Τὴν δυσχέρειαν καὶ ἐπικίνδυνον τοῦ μετὰ Ἀρκτούρου πλοῦ οἰκονομικῶς διατρανεῖ καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ τόκου δανείου θαλάσσης ἀπὸ 22,5% εἰς 30% δι' ἐπάνοδον ἐκ Πόντου Ἀθήναζε ὑπ' ἐκεῖνον (ναυτικὴ συγγραφή ἐν τῷ Δημοσθενικῷ *Πρὸς Λάκριτον*, XXXV, 10). – Αὐτὸς ὁ πατὴρ Ἡσίοδος διδάσκει καιρὸν ἀπόπλου ὠραίου καὶ καλλίστου θνητοῖς ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ἐτησίων (περὶ τὰς πενήκοντα ἡμέρας μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς, *Ἔργα καὶ Ἡμέρα*, 663 sqq.), ἐπάνοδον δὲ πρὶν τὸν νέον οἶνον, καὶ τὸν (μετ)οπωρινὸν ὄμβρον:

καὶ χειμῶν' ἐπιόντα Νότοιο τε δεινὰς ἀήτας,
ὅς τ' ὤρινε θάλασσαν ὀμαρτήσας Διὸς ὄμβρω
πολλῶ ὀπωρινῶ, χαλεπὸν δέ τε πόντον ἔθηκεν (675 sqq.),

ἕως δηλαδὴ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Ἀρκτούρου.

Ἐνωρίτερον τοῦ θέρους καὶ μετὰ τοῦ Ἀρκτούρου δυνατὸς μὲν ὁ πλοῦς, ἀνεπικαιρότερος δέ, ὀριστικῶς δὲ κλείει ἡ ὁδὸς τῆς δυσπράγμονος ναυτιλίας σὺν τῇ δύσει τῶν Πλειάδων (617 sqq.).

Ὡστε τριχοτομοῦντες τὸ ἔτος, ἀρχὴν χειμῶνος τίθεμεν τὴν τοῦ, προχειμῶνος οἶον, φθινοπώρου κατὰ τὴν τετρατόμησιν ἀφετηρίαν, τὴν ἐπιτολὴν δηλονότι τοῦ Ἀρκτούρου ἢ ἴσως, ἔτι ἀργότερα, τὴν τοῦ ἀστέρος ἐκφάνειαν (ὡς Εὐκτῆμων ὁ σὺν Μέτωνι συστηματικῶς συντάξας τὸ Ἀττικὸν ἡμερολόγιον ἐποίει: "ἐν δὲ τῇ κη [sc. τῇ εἰκοστῇ ἡμέρᾳ ἐν ἣ ὁ ἥλιος διαπορεύεται τὴν Παρθένον] Ἀρκτούρος Εὐκτῆμονι ἐκφανῆς· μετοπώρου ἀρχή". Κατὰ τὸ Παράπηγμα ἐν τῷ τέλει τῆς Γεμίνου *Εἰσαγωγῆς εἰς τὰ Φαινόμενα*). Καὶ τὸ Ὁρολόγιον τοῦ Ἀνδρονίκου Κυρρήστου ἐν Τήνῳ διὰ τῆς ἐκφανείας τῶν ἀστέρων ὀριοθετεῖ τὰς ἐποχάς, IG V 891.

Τοιαύτην διὰ τὰ νῦν εἰωθότα πρῶϊμον ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος ὑποδηλοῖ καὶ ἡ ὀριοθέτησις τοῦ φθινοπώρου ἀπὸ τῆς δύσεως ἤδη τῆς Λύρας τὴν 11ην ἢ 17ην τοῦ Αὐγούστου (*Ἐφήμερος τοῦ παντός ἐνιαυτοῦ* ἐκ τῶν Κλαυδίου τοῦ Θούσκου παρὰ

πόδα τοῦ *Περὶ Διοσημειῶν* Ἰωάννου Λυδοῦ)· καὶ αὐτὸς ὁ Varro ἀρύεται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, *Rerum Rusticarum* I, 28: Dies primus est veris in Aquario, aestatis in Tauro, autumnni in Leone, hiemis in Scorpione. Cum unius cuiusque horum IIII signorum dies tertius et vicesimus IIII temporum sit primus et efficiat ut ver dies habeat XCI, aestas XCIV, autumnus XCI, hiems XXCIX, quae redacta ad dies civiles nostros, qui nunc sunt (i.e. κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον), primi verni temporis ex a.d. VII id. Febr., aestivi ex a.d. VII id. Mai., *autumnalis ex a.d. III id. Sextil.*, hiberni ex a.d. IV id. Nov. Πολυτίμους πληροφορίας παρέχει ὁ Plinius διὰ τοὺς Οὐαργωνίους λόγους τῆς ἐπιλογῆς καὶ τὴν θρησκευτικὴν σημασίαν τῆς (XVIII §289): extra has causas sunt Vinalia altera, quae aguntur a.d. XIII Kal. Sept. Varro ea *Fidicula incipiente* occidere mane determinat, quod vult *initium autumnni esse* et hunc diem *festum tempestatibus leniendis* (ἢ *finiendis*) *institutum*. Nunc Fidiculam occidere a. d. VI id. Aug. servatur. (Cf. §271).

Τὴν ὑποκειμένην νομοτέλειαν τῶν διαιρέσεων τούτων ἐκθέτει εὐκρινῶς ὁ Plinius, *Naturalis Historiae*, XVIII §220 sqq. Τὰ ὄρια τῶν σχετικῶν ἀξομοιώσεων ἡμέρας καὶ νυκτὸς λαμβάνονται ὡς *cardinus temporum*, καὶ ἕκαστον προκῦπτον τεταρτημόριον μεταξὺ τροπῶν καὶ ἰσημεριῶν ὑποδιαίρεῖται εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ ἀκολουθοῦντος πρώτου τοῦ ἐπομένου τεταρτημορίου συνιστᾷ μίαν ἐποχήν. Τὸ ἐν προκειμένῳ σημαῖνον εἶναι ἡ δύσις τῆς Λύρας: ...quoniam inter solstitium (τὸ θερινὸν ἐννοεῖται) et aequinoctium autumnni Fidiculae occasus autumnum inchoat die XLVI. Ὁ Varro, *loc.cit.*, παρέχει τὴν αὐτὴν ὀκταπλὴν διαίρεσιν, θέτων ὅμως τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Κυνὸς ὡς διαχωριστικὸν σημεῖον μεταξὺ θερινῶν τροπῶν καὶ μετοπωρινῆς ἰσημερίας, λογιζόμενος ὀπώρας καιρὸν ἀντὶ τοῦ κυρίως φθινοπώρου. (Cf. Columella, *De Re Rustica*, IX, 14 καὶ XI, 2).

Καὶ οὕτως ὁμαλῶς ἐξηγεῖται τὸ ἄλλως δυσχερὲς Θουκυδίδειον χωρίον V, 76: “τοῦ δ’ ἐπιγιγνομένου χειμῶνος ἀρχομένου εὐθύς οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴ τὰ Κάρνεια ἤγαγον, ἐξεστράτευσαν καὶ ἀφικόμενοι ἐς Τεγέαν λόγους προὔπεμπον εἰς τὸ Ἄργος ξυμβατηρίους” (διὰ τὰ προηγηθέντα γεγονότα ὄρα supra). Ὁ χειμῶν ἀρχεται οὐ πολλοῦ παρελθόντος χρόνου ἀπὸ τῆς τελέσεως τῶν Καρνείων, ὑπ’ αὐτὸν τὸν Ἀρκτοῦρον, ἀπὸ τῆς ἐπιτολῆς του ἴσως, πάντως δὲ περὶ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν. Ἄκρως παραδοσιακὸς καὶ ἐν τούτῳ, τὸ εἶκόσ, ὁ Θουκυδίδης.-

Ἡ ἀρχὴ τῆς ὀπώρας συμπίπτει λοιπὸν μὲ τὴν ἐπιτολὴν, ἢ κάλλιον τὴν ἐκφάνειαν, τοῦ Κυνός. (Ἐν τῷ προμνημονευθέντι Τηνίῳ ὠρολογίῳ Ἀνδρονίκου τοῦ ἐκ Κύρρου ἀναγιγνώσκονται: “Πλειάδων Δύσις· Χειμῶνος ἀρχή”. Ἐπίσης: “Πλειὰς ἐκφανής· θέρους ἀρχή”. Τέλος δέ: “Κύων ἐκφανής”. Νοητέον ἀναλόγως ὀπώρας ἀρχή. IG V 891). Κατὰ τὸ παράπηγμα τοῦ Γεμίνου ὁ Κύων ἐπιτέλλει τὴν 25ην (Μέτων) ἢ 27ην (Εὐκτήμων, Εὐδοξος) ἡμέραν τῆς διαπορεύσεως τοῦ Καρκίνου ὑπὸ τοῦ Ἡλίου, φανερός δὲ καθίσταται κατὰ τὴν 30ην (Κάλιππος;) ἢ τὴν 1ην (Εὐκτήμων) τῆς διαπορεύσεως τοῦ Λέοντος. Ἀντιστοιχοῦσαι ὀνομαστικαὶ ἡμερομηνίαι εἶναι 15, 17, 20, 22 Ἰουλίου. Ἀλλὰ λόγῳ τῆς μεταπτώσεως τῆς Ἐκλειπτικῆς (περίπου 50'' μοίρας ἀνὰ ἔτος), διὰ 2338 ἔτη (ἀπὸ τοῦ 350 π.Χ.) προσθετέαι 33 ἡμέραι διὰ τὴν ἀναγωγὴν εἰς πραγματικὰς νῦν συνθήκας. Χρῆζομεν ὅμως ἐποχιακοῦ προσδιορισμοῦ, τηρητέα ὅθεν ἡ σχετικὴ θέσις ὡς πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἑαρινὴν ἰσημερίαν.

Κατὰ τὸν Ἐφήμερον (τὴν ἀστρονομικὴν Ἐφημερίδα) τοῦ Ἰωάννου Λυδοῦ ὁ Κύων ἔωθεν μὲν ἀνίσχει τὴν 30ην Ἰουνίου, ὄρθρου δὲ ἀνίσχει τὴν 18ην Ἰουλίου, περὶ ἀμφιλύκην τέλος τὴν 25ην Ἰουλίου.

Κατὰ τὸν Columella, IX, 14, ἀπὸ τῶν θερινῶν τροπῶν μέχρι τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Κυνός μεσολαβεῖ διάστημα τριάκοντα περίπου ἡμερῶν, κατὰ δὲ τὸν Varro (*Rerum Rusticarum*, I, 28) 27 ἡμερῶν. Ὁ πρῶτος ἀναφέρει τὰς τροπὰς γιγνομένας ultimo mense Junio circa octavam partem Cancrī. Διὰ τὸ 45 π.Χ. (ὅτε ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον) αἱ τροπαὶ συνέπιπτον ἐπὶ τῆς 24ης Ἰουνίου (Kubitschek, *Grundriss der Antiken Zeitrechnung*, p. 109. Καὶ ὁ Columella, XI, 2: octavo et VII et VI cal. Julii solstitium, ἤτοι 24 -26 Ἰουνίου) καὶ ἡ ἐπιτολὴ ἐπομένως τοῦ Κυνός συμβαίνει ἐπὶ τῆς 21ης Ἰουλίου. Ὁ Columella ὀρίζει: septimo cal. Augustis (= 26 Ἰουλίου) Canicula apparet (XI, 2).

Ὁ Plinius προσδιορίζει, XVIII, 269 : III non. (Iul.) ... Atticae Orion totus eo die exoritur. Prd. id. Iul. Aegyptiis Onon desinit exoriri, XVI Kal. Aug. Assyriae Procyon exoritur, dein post triduum (or : postridie) fere ubique confessum inter omnes sidus indicans, quod Canis ortum vocamus, sole partem primam Leonis ingresso. hoc fit <post> solstitium XXIII die, etc. Εἰς τὸν Λέοντα εἰσέρχεται ὁ Ἥλιος τὴν 24^{ην} Ἰουλίου. Ἀλλὰ τρεῖς ἡμέραι μετὰ τὴν 17^{ην} Ἰουλίου εἶναι ἡ 20^η. Τῷ 45 π.Χ. αἱ θεριναὶ τροπαὶ ἔπιπτον ἐπὶ τῆς 24^{ης} Ἰουνίου, ὥστε μετὰ 23 ἡμέρας φθάνομεν

εἰς τὴν 17^{ην} Ἰουλίου. Τοῦτο διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ μετέπειτα χρόνους. Ἀλλὰ ὑποθέτοντες Ἑλληνικὴν καὶ προγενεστέραν πηγὴν, καὶ λαμβάνοντας τὰς τροπὰς π.χ. διὰ τὸ 432 π.Χ., ἐπὶ τῆς 28^{ης} Ἰουνίου, ὀδηγούμεθα εἰς τὴν 21^{ην} Ἰουλίου. (Τὴν ἀπόστασιν τῶν 23 ἡμερῶν δίδει ὁ Plinius καὶ ἐν XVIII, 288). Ἄλλ' ἐν XI, 36 δίδει τὸ τοῦ Columella καὶ ἐν τῷ αὐτῷ πλαισίῳ (περὶ μελισσῶν): Alterum genus est mellis aestivi, quod ideo vocatur horaeon a tempestivitate praecipua (κυρίως ὥρα ἢ τοῦ θέρους βεβαίως, μετὰ τῆς ἀνοιξέως τὴν ἀρχέγονον *διωρίαν* διαφυλάττουσα), ipso Sirio exsplendescente post solstitium diebus XXX fere, δηλαδή 24 Ἰουλίου (διὰ Ῥώμην καὶ 45 π.Χ.) ἢ 28 Ἰουλίου (δι' Ἑλλάδα καὶ 432 π.Χ.). Ἐν §288 παρέχει: rursus plenilunium nocet a.d. III non. Iul. cum Aegypto Canicula exoritur, vel certe XVI kal. Aug. cum Italiae etc., δηλαδή 17 Ἰουλίου. Καὶ ὁ Palladius VII, 9: In ortu Caniculae, qui apud Romanos XIV kal. Aug. (= 19 Ἰουλίου) die tenetur, explorant (sc. οἱ Αἰγύπτιοι) quae semina exortum sidus exurat, quae illaesa custodiat. Πάλιν καταλήγομεν εἰς τὸν Εὐκτῆμονα, 15 καὶ 22 Ἰουλίου, διὰ τὴν ἀληθῆ καὶ ἐκφανῆ ἐπιτολήν.

Ἡ ἐπιτολή τοῦ Ἀρκτούρου τίθεται ὑπὸ μὲν τοῦ Εὐκτῆμονος εἰς τὴν 10^{ην} ἡμέραν τῆς τῆς Παρθένου ἡλιακῆς διαπορεύσεως, ὑπὸ δὲ τοῦ Εὐδόξου εἰς τὴν 19^{ην} ἢ δὲ ἐκφάνεια ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου εἰς τὴν 20^{ην}, ὑπὸ δὲ τοῦ Καλλίπου εἰς τὴν 17^{ην}. Ἀντιστοιχοῦσαι ἡμερομηνίαι εἶναι κατὰ σειρὰν 2, 8, 10, 11 Σεπτεμβρίου. Ἡ Ἐφήμερος τοῦ Ἰωάννου Λυδοῦ παρουσιάζει ἄτακτον καὶ ἀναιτιολόγητον πολλαπλότητα λημμάτων λόγω παραλείψεως τῶν ἀπαραιτήτων προσδιορισμῶν. Οὕτω τὴν 4^{ην} Σεπτεμβρίου Ἀρκτούρος ἀνίσχει καὶ πάλιν τὴν 12^{ην}, ἀναφαίνεται ὁ Ἀρκτούρος τὴν 8^{ην}, καὶ ἡ ἐπιτολή τοῦ Ἀρκτούρου τίθεται εἰς τὴν 20^{ην}. Αἱ διαφοραὶ ὀφείλονται προσέτι βεβαίως καὶ εἰς τὴν διαφορὰν τῶν γεωγραφικῶν πλατῶν τῶν τόπων παρατηρήσεως ἢ ἀναφορᾶς διὰ τοὺς διαφόρους ἀστρονόμους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δυσκολίαν προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου ἐπιτολῆς ἰδίως ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρίδηλον ἐκφάνειαν τοῦ ἀστέρος. Ὁ Columella (*loc.cit.*) προσδιορίζει πάλιν: a Canicula fere post diem quinquagesimum Arcturus oritur, ὅπερ τοποθετεῖ τὴν ἐπιτολήν τοῦ Ἀρκτούρου κατὰ τὴν 9^{ην} Σεπτεμβρίου. Καὶ ἐν XI, 2 δίδει δύο ἡμερομηνίας: non. Septemb. Arcturus exoritur, καὶ μετ' ὀλίγον: XV cal. Oct. Arcturus exoritur, ἤτοι 5^η καὶ 17^η Σεπτεμβρίου (XI, 2). Τοιαύτη παράλλαξις, ἄνευ εἰδοποιοῦ διαφορᾶς, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ καταλόγῳ, ὑποδηλοῖ βεβαίως διαφορὰν πηγῆς ἐξ ἧς ὁ Columella ἠρύσθη

τὰς πληροφορίας, ἐὰν δὲν ἐπαναλαμβάνεται ἡ διαφορότης ἀληθοῦς καὶ ἐκφανοῦς ἐπιτολῆς πάλιν. Ὁ Plinius XVIII, 310: *Vindemitor Aegypto nonis (sc. Sept.) exoritur, Atticae arcturus matutino* - καὶ ἀμέσως μετὰ: *V id. Sept. Caesari Capella oritur vesperi, arcturus vero medius prid. id. etc.*, 5ῃ δηλαδή καὶ 9ῃ Σεπτεμβρίου ἀντιστοιχῶς. Ὡστε διὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἡ ἐλαχίστη τιμὴ (ἢ καὶ τοῦ Εὐκτήμονος) προτιμητέα, περὶ τὴν 2αν τὴν ἀληθῆ ἐπιτολήν, τὴν 11ην δὲ τὴν φαινομένην ἐκφάνειαν τοῦ Ἀρκτούρου τιθέντος.

Ἀπὸ τοῦ β' ἡμίσεως λοιπὸν τοῦ Ἰουλίου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Σεπτεμβρίου τίθεται ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ὀλυμπιονίκου (*supra*) τὸ εὖρος τῆς διακυμάνσεως τελέσεως τῶν Ὀλυμπίων. Καὶ ὄντως ὁ ὄγδοος μῆν ἔτους ἐναρχομένου περὶ τὰς χειμερινὰς τροπὰς εἶναι βεβαίως ὁ δεῦτερος τοῦ κατὰ τὰς θερινὰς γεννωμένου. Ὡστε ὁ Ὀλυμπικὸς μῆν (οὕτω ὄντως καλούμενος *v. Die Inschriften von Olympia* 8, 2 καὶ 16, 15), καὶ ἄρα καὶ ὁ *Καρνεῖος*, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν *Μεταγειτνιῶνα*. Φέρε' εἰπεῖν διὰ τὸ 1981 ἢ νομηνία μετὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς (25 Δεκεμβρίου διὰ τὸ 432 π.Χ.) ἔπιπτε ἐπὶ τῆς 26ης Δεκεμβρίου. Ὑποθέτωμεν 1ῃ Εὐσαίου = 26 Δεκεμβρίου. Τότε 1 Ὀλυμπικοῦ = 20 Ἰουλίου καὶ ἡ ἑορταστικὴ πανσέληνος ἔπιπτε ἐπὶ τῆς 4ης Αὐγούστου. Οἱ ἐμβόλιμοι μῆνες θὰ ἐποιοῦν τὴν πρώτην τοῦ ἔτους νὰ ὠθεῖται καὶ μῆνα εἰσέτι ἀργότερον τῶν χειμερινῶν τροπῶν, οὐκ ὀλίγας δὲ ἄλλοτε ἡμέρας καὶ πρὶν. Διότι θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ συνδεδυασμένως λόγοι καθώριζον πολλάκις τὴν ἐμβολήν, πέραν τῆς καθαρῶς χρονολογικῆς ἐξισώσεως τοῦ σεληνιακοῦ καὶ ἡλιακοῦ ἔτους (ὅπερ θὰ διώριζε διακύμανσιν θεωρητικῶς ± 15 ἡμερῶν).

Μάιος 1990